

MV  
May 28  
I-15891 aHUNGARYCULTURE  
Music/800/  
/806/PERSONNEL CUT LOWERS ARTISTIC LEVEL OF BUDAPEST  
OPERA.

SOURCE MUNICH: A 29-year-old former opera singer from BUDAPEST. Source came legally from BUDAPEST to East BERLIN and escaped on May 3 1956 to West BERLIN. This report contains source's own experience and observations.

DATE OF OBSERVATION: Until May 1956.

ENGLISH SYNOPSIS: Source is a talented opera singer and a "Workers' Cadre Man," received a scholarship in 1950 and became a solo singer at the BUDAPEST Opera House. At the beginning he had some noteworthy successes: "Subsequently, however, his opera career was suddenly cut short by the fact that he refused to submit to the wishes of the leading clique in the Opera.

He was ostensibly discharged in October 1954 because of a cut in personnel. These discharges were supposedly carried out in order to "streamline" the Opera management. At the same time several hundred actors, musicians and singers also lost their jobs in the course of the "streamlining" operations. The reason for this cut in personnel was the fact that the Regime did not grant sufficient financial means for the subvention of cultural performances.

Most of those who had been discharged were forced to accept jobs as workers or office employees, but there were not enough jobs for actors, artists and musicians in BUDAPEST. The cut in personnel appreciably lowered the artistic level of the performances. With the exception of those favored by the Regime, most of the remaining artists were compelled to perform at very low salaries.

EVALUATION COMMENT: This interesting life story illustrates the fluctuation of the Regime's policy concerning cultural life. The statements on the dismissal of artists are in line with information available here on this subject.

+

+

+

/more/

"Már gyerekkoromban kedvet és tehetséget éreztem magamban az éneklés iránt. Az volt a vágyam, hogy ha megnövök ismert és elismert operaénekes váljak belőlem. Szüleimnek gyakran említettem, hogy milyen boldog volnék, ha énekelni tanulhatnék. Apám józan munkásember létére ellenezte a dolgot, hallani sem akart róla, hogy operaénekes legyek. "Nem a magunkfajta embernek való ez fiam", - mondogatta. Anyám azonban megértőbb volt, pártomat fogta. De apám hozzájárulását sokáig ő sem tudta kieszközölni. Titokban, 1944-ben beiratott a Nemzeti Zenedébe, ahol ingyenesen tanítottak. Apámnak csak akkor mertük a dolgot megmondani, mikor már eredményt tudtam felmutatni.

1948-ban, az érettségi után, előbb a Nemzeti Színháznál mint ösztöndíjas statiszta, majd a Fővárosi Operettszínháznál mint kórista működtem. 1949-ben fontos esemény következett be életemben. Tito SCHIPA meghallgatott, tehetségesnek talált és biztatott, hogy képeztessem magam szorgalmasan. Ezzel az elismeréssel megerősítve sikerült elérnem, hogy 1950 júniusában, mint ösztöndíjas magánénekest, felvettek a BUDAPEST-i Operaházhoz. Felvételemnél a próbaéneklés sikerén kívül az is sokat nyomott a latba, hogy munkásszármazásomat bizonyíthattam. Az angyal földi eredet mindenél többet nyomott a latban.

Ebben az időben a kormányzat nagyarányú kulturprogramot hirdetett: "Kulturával a dolgozókért!" Egymás után szervezték az új művészegyütteseket, bővítették a színházak művészgárdáját, staggione-társulatokat létesítettek. Kellott a fiatal utánpótlás, a művészpálya nagy vonzóerőt gyakorolt a fiatalokra és nagy lehetőségekkel kecsegtetett.

A minden átmenet nélkül megvalósításra került kulturprogram alapvető hibája volt, hogy nem állott rendelkezésre elegendő tehetséges és képzett fiatal művész. Ezért az utánpótlás kiválogatásánál nem nagy figyelmet szenteltek annak, hogy valóban csak a tehetségesek lépjenek erre a pályára. Üzemi, falusi kulturbrigádok negyed- és féltehetségei, főleg a jó "DISZ-káderek" részesültek előnyben az ösztöndíjak kiosztásánál. Megkezdődött tehát a futószalag rendszerű "művészképzés."

A művészeti iskolákban, a Zeneakadémián, nem a művészeti tárgyakon volt a fő hangsúly, hanem a Marxizmus-Leninizmuson. Nem azt tekintették jó utánpótlásnak, aki tehetségesnek bizonyult, hanem azt, aki az ideológiai tárgyakban jó előmenetelt tanúsított. Így például, ha a Zeneművészeti Főiskola vagy más művészképző növendéke szaktárgyból bukott el, pótvizsgát tehetett. Ezzel szemben, aki pártideológiából bukott el, annak a tanévet kellett megismételnie. Az iskola elvégzése után ugyancsak a politikai minősítés döntötte el, hogy a fiatal művész hol és milyen minőségben tudott elhelyezkedni.

A tehetségek egy része, aki nem volt hajlandó művészete rovására ideológiai tárgyak tanulásával tölteni az időt, inkább otthagya az állami intézeteket és magánuton képezte magát.

Az Operaház és más élvonalbeli színházak, együttesek csak hamar rájöttek arra, hogy az államilag vizsgázott fiatal művészek nagy része tehetségtelen és hasznavehetetlen, ezért amennyire csak lehetett előnyben részesítették azokat a fiatalokat, akik magánúton képeztették magukat.

A kormányzat részéről erőltetett, minden áron "kulturát a népnek" programm megfelelő tehetségu és képzettségu művészek hiányában csak hamar arra vezetett, hogy az előadások színvonala rohamosan süllyedni kezdett, a rendszer "kilóra mérte" a kulturát. Ezt az általános színvonal süllyedést egy-két élvonalbeli színházról, az Operától és művészegyütttestől eltekintve, országsszerte észlelni lehetett különösen a vidéki társulatoknál. A műsort és a kulturpolitikai irányvonalat a párt diktálta, utasításait a Népművelésügyi Minisztérium szolgai módon hajtotta végre. A színvonalat erősen csökkentette az a tény is, hogy az Országos Filharmónia egyre inkább egyeduralmi helyzetbe került, kénye-kedvétől függött, hogy melyik művész hol és milyen műsorral léphet fel. A művészek kiszolgáltatott helyzetbe kerültek, a Filharmónia tetszése szerint uzsorázza ki őket.

Az Operaháznál pályafutásom az első években szép sikerrel biztatott. Azt hittem, hogy jövőm biztosítására szorgalmam és tudásom elegendő lesz, de tévedtem. Hamarosan a saját bőrömmön kellett tapasztalnom, hogy az Operánál nem öntudatos művészekre van szükség, hanem olyanokra, akik fenntartás nélkül, vakon követik a párt által diktált "kulturvonalat" és beadják a derekukat az Operát irányító klikkeknek. Ez a klikk TÓTH Aladár igazgatóval, KOMOR Vilmos karnaggyal és GLASER Lilly személyezti osztályfőnökkel az élen talán 20 főből áll. A fiatal, kezdő művészek közül csak azok boldogulnak az Operánál, akik gerinctelenekké válnak és félretéve minden erkölcsi meggyőződésüket, maguk is olyanokká válnak, mint az uralkodó klikk.

Az Operánál a fiatal művész kétféle képen biztosíthatja ma állását. Vagy a pártvonalon fut és ezáltal olyan erős alátámasztást nyer, hogy a művészeti vezetők nem mernek ujjat húzni vele, vagy az uralkodó klikk "kegyencévé" válik és valamelyik cészmániás "nagyság" protekcióját biztosítja a maga számára. Csak így van arra reménye, hogy gyakrabban szerepelhet, hogy jobban fizetett posztokra kerül, még akkor is ha képzettsége és tehetsége nem üti meg a mértéket. Ezek a kegyencek óvakodnak minden kritikától, a "nagyokról" csak hódolattal és elragadtatással beszélnek. Akit sem a párt nem támogat, sem olyan pártfogója nincsen, aki "kitartja", azt előbb-utóbb elfűrészelik, különösen ha még szót is mer emelni az Operánál uralkodó szellem ellen. Az ilyen "reakciót" lassan, észrevétlenül de annál biztosabban eltávolítják az együtttestől. Erre a sorsra jutottam én is.

1953-54 telén kezdték meg otthon az Operánál, színházaknál, művészegyüttteseknél a létszámcsökkentést. Ennek legfőbb okát főleg az ország rohamosan romló pénzügyi helyzetében kell keresnünk. Az állam minden átmenet nélkül erősen megnyirbálta a "kultur-



szektor" szubvencionálását. "Kevesebb kulturát a dolgozóknak!" lett az új jelszó, amit természetesen nem hoztak nyilvánosságra. Az elbocsátások nem minden együttesnél történtek egyidejűleg, hanem fokozatosan került sor minden kulturintézményre. A racionalizálások során többszáz művész vesztette el 1954-ben otthon kenyerét. De nem volt elég, hogy a művészek állásukat veszítették, a Népművelési Minisztérium 1955-ben elrendelte a "szerződés nélkül lévő" művészek működési engedélyeinek felülvizsgálatát is. Ennek a "szűrésnek" eredményeképpen az állás nélküli művészek egy részétől bevonták a működési engedélyt is, úgy hogy nyilvánosan többé otthon fel sem léphetnek.

A leépítéseknek nemcsak a tehetségtelennek bizonyult fiatalabb művészek estek áldozatul, nemcsak polgári származásúak, hanem tehetséges, idősebb művészek is és olyan munkásszármazásúak, akik "elszakadtak" osztályuktól és "nem váltották be a párt hozzájuk fűzött reményeit." Az állástalanok elhelyezésével a Népművelési Minisztérium nem sokat törődött, elbocsátásukért mind a Minisztérium, mind a párt, mind pedig az igazgatóság elhárította magát a felelősséget. Mindenhol a Filharmóniához utasították az elbocsátottakat, hogy ott majd "segíteni fognak rajta."

A Filharmónia azt tanácsolta az állástalanná vált művészeknek, hogy alakítsanak hat-hét főből álló "kulturbrigádokat és vállalkoznak szereplést a vidéki üzemekben, TST-ekben, stb. Rendszeres fellépést azonban nem tudott biztosítani. Először magam is ilyen "kulturbrigádban" próbáltam megélhetésemet biztosítani. A kísérlet azonban kilátástalannak bizonyult. Egyik hónapban volt tiz-tizenöt fellépésem, utána két-három hónapig egy sem akadt. Egy-egy fellépésért a Filharmónia maximum 100.- forintot fizetett. 1000-1500 forint kereset három-négy havi megélhetésre nem volt elegendő.

Az állástalan művészek zöme a racionalizálás óta még ilyen alkalmi fellépésekkel sem tudta hivatását tovább folytatni. Ezek a legnagyobb nyomorba jutottak, előbb-utóbb kénytelenek voltak más munkakörben alkalmazást vállalni, legtöbbjük egyszerű fizikai munkásnak ment el. Végül számomra sem maradt más megoldás, nem akartam tovább a Filharmónia rabszolgája lenni, inkább elmentem a vasúthoz pályamunkásnak. Sok kényértelenné vált művésznek azonban még annyi lelkiereje sem volt, hogy fizikai munkával próbálkozzon volna. Ezek máról-holnapra, alkalmi munkából tengetik életüket, nem egy közülük ideggyógyintézetbe került, vagy öngyilkosságot követett el. Különösen 1955-56 telén öltött BUDAPESTEN nagy méreteket az elbocsátott értelmiségiek körében az öngyilkossági hullám.

Az 1954-es racionalizálások óta erősen megcsappant a fiatalabb, kisebb és közepes szerepkörben foglalkoztatott olyan művészek keresete is, akiket nem bocsátottak el. Az Operánál, színházaknál, művészegyütteseknél a vezetés a csökkentett szubvenciót úgy osztotta fel, hogy az "élművészek" keresete változatlan maradt, ezzel szemben a kisebbeket nyírbálták meg. Az ösztön-

dijas magánművészek havi 800-1200 forintot kapnak. Rendkívüli fellépésre alig van alkalmuk, még a "kegyencek" is örülhetnek, ha havonta négy-öt ízben ilyen mellékkeresetre tehetnek szert. Az alacsonyabb státuszba besorolt művészek havi keresete az Operánál 1500-2500 forint. Ebből pedig nem telik arra, hogy kulturális igényeiket kielégíthessék, továbbképzésüket sem tudják biztosítani. Ugyanakkor a rendszer székértől sok ezer forintot gázsit vágnak zsebre, prémiumokat és különböző díjakat kapnak.

Az elbocsájtásokkal egyidejűleg a Zeneakadémián és a művészképző intézeteknél erőszakkal csökkentették a tanulók létszámát. Korlátozták a felvételeket, az idősebb évfolyambelieket pedig buktatással, ösztöndíj megvonással távolították el a művészi pályáról. Az 1955-ben végzett fiatal művészek 75-80 százalékának nem tudták szakmai elhelyezkedését biztosítani, úgy hogy vállalatoknál, üzemekben voltak kénytelenek elhelyezkedni. Ugyanakkor, amikor az otthon végzett fiatalok számára nincs hely az Operánál, a színházakban vagy a művészegyüttesekben, a Szovjetunióban végzett, onnan visszatérő fiatal művészeket a legjobb szerzőkkel alkalmazzák, ami a fiatal magyar művészetápolásban nagyfokú elkeseredettséget vált ki.

Bár a rendszer megfosztott attól a lehetőségtől, hogy továbbra is operabéna lehessenek, nem vesztettem el minden kilátásomat, hogy hivatásomat továbbra is gyakorolhassam. 1954 őszén, mikor elbocsátottak, BUDAPESTEN járt a keletnémetországi DESSAU-i operaház intendánsa BODENSTEIN, aki magyar művészeket akart szerződtetni. Meghallgatott és kedvező ajánlatot tett. Az ajánlatra benyújtottam utlevél iránti kérelmemet. Bár a keletnémetek több ízben közbenjártak utlevelem érdekében a magyar hatóságoknál, több mint másfél év telt el addig, míg végre ez év áprilisában megkaptam és kiutazásomat is engedélyezték. Időközben azonban helyemet a DESSAU-i operánál betöltötték és Kelet-BERLINbe, a Vigoperához utasítottak.

1956 április 25-én érkeztem meg az NDK fővárosába. Próbaéneklésem sikerült, azonnal 500 márkás ösztöndíjat és ez év végétől pedig állandó szerződést kínáltak fel. Ennél nagyobb elégtétel nem kellett. Otthon elvágta művészi pályafutásomat, az idegenben viszont elismerték tudásomat. En azonban nem akartam továbbra is a Vasfüggöny mögött élni, ahol annyi keserves csalódáson és megpróbáltatáson kellett az utóbbi évek során átesnem. Tudtam, hogy alig néhány száz méter választ el a szabad világtól. Azzal is tisztában voltam, hogy soha többé ilyen kedvező alkalmam nem fog nyílni a menekülésre mint most. A szerződés helyett inkább a szabadságot választottam és május 3-án Szabad-BERLINbe érkeztem."